

**Koronacje wizerunku
Matki Bożej
na przestrzeni dziejów**

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy
im. Jana Długosza w Częstochowie
Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza
Oddział w Częstochowie
Towarzystwo Historyczne im. Szembeków
Oddział w Częstochowie

Koronacje wizerunku Matki Bożej na przestrzeni dziejów

Redakcja
Ewelina DZIEWOŃSKA-CHUDY,
Maciej TRĄBSKI

Częstochowa – Warszawa 2018

Recenzenci

Ks. Kazimierz ŁATAK

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Andrzej STROYNOWSKI

Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie

Redakcja językowa

Edyta SADOWSKA

Przygotowanie do druku i projekt okładki

Sławomir SADOWSKI

Na okładce wykorzystano korony z obrazu Matki Bożej Bolesnej w Chełmnie
z XX wieku (fot. M.G. Zieliński).

© Copyright by Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy

im. Jana Długosza w Częstochowie;

Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza Oddział w Częstochowie;

Towarzystwo Historyczne im. Szembeków Oddział w Częstochowie.

Częstochowa – Warszawa 2018

ISBN 978-83-64157-58-5

Ośrodek Wydawniczo-Poligraficzny „SIM” – Hanna Bicz

ul. Orzechowa 2, 05-077 Warszawa, tel. 22 629 80 38;

e-mail: owpsim@post.pl

Spis treści

Agnieszka CZAJKOWSKA

Słowo wstępne 7

Ewelina DZIEWOŃSKA-CHUDY, Maciej TRĄBSKI

Od redakcji 11

I. Źródła kultu maryjnego w kulturze i sztuce

Bożena JÓZEFÓW-CZERWIŃSKA

Zmiany intensywności kultu maryjnego i wybrane zjawiska powiązane z mariologią w kręgu kultury bizantyjskiej i Kościoła prawosławnego 15

Urszula MAZURCZAK

Synteza wyobrażeń Koronacji Maryi na wybranych przykładach malarstwa średniowiecznego 31

II. Koronacje wizerunków maryjnych. Historia i znaczenie

Marek G. ZIELIŃSKI

Koronacja obrazu Matki Bożej Bolesnej w Chełmnie w 1754 roku 49

Dorota WEREDA

Koronacje wizerunków maryjnych w Cerkwi unickiej 67

Mariia BILETSKA

Odrodzenie sanktuarium maryjnego w Latyczowie 81

Anna KOTOWICZ

Biała Pani z Podola. Koronacja wizerunku Najświętszej Marii Panny Jazłowieckiej 91

Grzegorz MISIURA

Kult maryjny w Janowie Lubelskim 103

Łukasz JANUSZ

Historia objawień i koronacji obrazu Matki Bożej Gietrzwałdzkiej. Zarys problematyki 119

Dk. Waldemar ROZYNKOWSKI

Koronacje wizerunków maryjnych dokonane przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnego województwa kujawsko-pomorskiego 131

Kinga DUDZIAK <i>Kult Matki Bożej na Kaszubach na przykładzie Sanktuarium w Wejherowie</i>	145
Anna MEISER <i>Przewodniczka w świętej rozmowie – historia i kult wizerunku Matki Boskiej Bytomskiej</i>	153

III. Wizerunki Maryi w (innych) kulturach

Maciej SADOWSKI CSsR <i>Koronacja rzymskiej ikony Matki Bożej Nieustającej Pomocy u zarania rozwoju Jej kultu w Kościele powszechnym</i>	163
Bartosz STUŁA <i>Koronacje Matki Bożej w kulturze latynoamerykańskiej na przykładzie Maryi z Guadalupe i Luján</i>	173

IV. Cuda i legendy o koronowanych wizerunkach

Krzysztof PERZYNA <i>Cuda opisane w dziele „Pustynia w Raj zamieniona”</i>	185
Monika MICHALSKA <i>„Domus Gratiae Sanctae Mariae” – legenda o koronowanym wizerunku Matki Bożej w Krzeszowie</i>	195

V. Wizerunki Maryi w literaturze, poezji i sztuce

Katarzyna JANUS <i>„Poetae «minores»” o koronowanych wizerunkach Czarnej Madonny</i>	207
Elżbieta HURNIK <i>Wizerunki Matki Bożej w wybranych utworach poetyckich XX wieku</i>	223
Elżbieta HAK <i>Wizerunek Matki Bożej w „Golgocie Jasnogórskiej” Jerzego Dudy-Gracza</i>	235

VI. Zestawienie koronacji wizerunków Matki Bożej

Krzysztof PRZYGODA <i>Wizerunki maryjne koronowane diademami papieskimi</i>	245
Noty o Autorach	263

Dk. Waldemar ROZYNKOWSKI

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

Koronacje wizerunków maryjnych dokonane przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnego województwa kujawsko-pomorskiego

Wstęp

Podjmując temat koronacji wizerunków maryjnych w Polsce nie sposób nie przywołać osoby Prymasa Stefana Wyszyńskiego. Dokonał on 41 koronacji sześciu rekoronacji wizerunków maryjnych rozsianych po całej Polsce¹. To niewątpliwie jedna z ważniejszych odsłon posługi, sylwetki duchowej Prymasa oraz dziedzictwa, które nam pozostawił.

Celem niniejszego opracowania jest omówienie koronacji wizerunków maryjnych dokonanych przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego na Kujawach, Pomorzu oraz Mazowszu, a dokładnie w granicach dzisiejszego województwa kujawsko-pomorskiego. Przywołane województwo obejmuje swoimi granicami tereny kilku diecezji. Odwołując się do podziału kościelnego sprzed 1992 roku, mówimy tu o obszarach: archidiecezji gnieźnieńskiej, diecezji chełmińskiej, diecezji płockiej oraz diecezji włocławskiej².

¹ H.T. Kupiszewska, *Wizerunki Matki Bożej koronowane przez Prymasa Tysiąclecia*, [w:] *Królowa Polski o wielu obliczach*, Fundacja „Czas to Miłość” Częstochowa; Instytut Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2014, s. 11.

² O pobytach Prymasa Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnego województwa kujawsko-pomorskiego zob.: W. Konopka, W. Rozynekowski, *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia. Prymas Stefan Wyszyński na Kujawach i Pomorzu*, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2016; W. Konopka, W. Rozynekowski, *Obecność Prymasa Stefana Wyszyńskiego na obchodach Milenium Chrztu Polski na Kujawach i Pomorzu*, [w:] *Znaczenie Chrztu Polski w dziejach Ojczyzny*, Garmond Oficyna Wydawnicza, Warszawa – Toruń 2016, s. 89–112; W. Rozynekowski, *Związki Prymasa Stefana Wyszyńskiego z obszarem województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] A. Radziński (red.), *Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2017, s. 541–553.

1965 rok – koronacja figury Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus w Markowicach

Markowice od kilku wieków są znanym ośrodkiem kultu maryjnego na Kujawach³. O koronacji figury Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus, pochodzącej z przełomu XIV i XV wieku, myślał już Prymas August Hlond. Konkretnie kroki podjęto jednak dopiero w 1963 roku. W 1964 roku Prymas Stefan Wyszyński zawiązał do Watykanu przygotowane dokumenty wraz z prośbą o koronację. Zgodę na koronację ówczesny proboszcz oblat ks. Eugeniusz Laskowski odebrał 22 sierpnia tego samego roku. Na dzień koronacji wyznaczono datę 27 czerwca 1965 r., a koronatorem mianowany został Prymas Polski⁴.

Do uroczystości koronacji wierni z okolicznych miejscowości przygotowali się specjalnymi nabożeństwami oraz misjami świętymi, przeprowadzonymi od 16 do 23 maja. Wydarzenia koronacyjne rozpoczęły się już 26 czerwca. Tego dnia przybył do Markowic bp Jan Czerniak, który przewodniczył nieszporem oraz wygłosił naukę. O godz. 22.30 w świątyni rozpoczęła się całonocna adoracja Najświętszego Sakramentu, o północy odprawiono Eucharystię.

Od samego rana 27 czerwca odprawiane były w kościele Msze święte. O godz. 6.00 Msza święta połączona z odmówieniem różańca, o godz. 7.00 Msza święta dla matek, o godz. 8.00 dla ojców, o godz. 9.00 dla dzieci i młodzieży, a o godz. 10.00 dla pielgrzymów⁵. Koronacja rozpoczęła się o godz. 11.00⁶. Przybyłego Prymasa przywitały dzieci, a także przedstawiciel rady parafialnej oraz młodzież. Następnie w procesji Prymas udał się do świątyni, aby przenieść figurę Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus na plac koronacyjny, na specjalnie przygotowany ołtarz polowy. Prymas koronował figurę Matki Bożej, nadając jej tytuł „Królowej Miłości i Pokoju”. Następnie podczas Mszy świętej, celebrowanej przez abpa poznańskiego Antoniego Baraniaka, Prymas Tysiąclecia wygłosił kazanie dotyczące kultu maryjnego. Jego treść została odnotowana w kronice parafialnej. Prymas powiedział między innymi:

³ Zob.: *Z Dawna Polski Tys Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717–1983*, red. P. Anzulewicz, SiostryNiepokalanki, Szymanów 1983, s. 378–379; M. Przybylski, *Markowice. Z dziejów sanktuarium i wsi*, Parafia pw. Nawiedzenia NMP, Markowice 2008, s. 36; *Jubileusz Łaski 1965–2015*, Markowice 2015; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Prymas Stefan Wyszyński w Markowicach*, „Kujawska Madonna” 2016, nr 1(24), s. 16.

⁴ M. Przybylski, *Markowice...*, op. cit., s. 118–119.

⁵ Archiwum Parafii w Markowicach, Kronika Parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Markowicach (od 17 października 1957 r.), s. 181.

⁶ M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Polski*, t. 2, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1996, s. 761.

„Przybyliśmy dzisiaj na Kujawy, aby z woli Ojca św. Pawła IV włożyć koronę na skronie Matki Bożej, słynącej łaskami od wieków w Markowicach [...] Ona, Maryja przybyła przed setkami lat w te strony spod Wrocławia z Trzebnicy – do innego Wrocławia, pod Inowrocław. Maryja lubi wybierać samotne miejsca, aby każdy, aby każda dusza skołatana móżdżem dni i trudami życia mogła w miejscu odosobnionym wyzalić się i wypłakać bez świadków przed swoją ukochaną Matką. W ubogim miejscu lubi Maryja przygarniać swoje dzieci. I dzieci do matki przychodzą nie po perły ani klejnoty lśniące na matczynej sukni, one przychodzą szukać serca, pociechy i w swojej matce pragną odnaleźć wielkie serce. Matka o wielkim i kołatającym sercu potrzebna jest skołatanemu człowiekowi. Taka matka potrzebna jest zawsze, a w szczególniejszy sposób naszym czasom i naszym ludziom, nam wszystkim. I rzecz zadziwiająca. Potrzeba takiej matki uciszającej mękę serca ludzkiego okazuje się być coraz większa – rośnie w coraz większą siłę i znaczenie”⁷.

Po Mszy świętej odśpiewano *Apel Jasnogórski* oraz hymn *Boże coś Polskę*, a zebrani biskupi udzielili wiernym błogosławieństwa. Na koniec uroczystości odbyło się stanowe oddanie hołdu Matce Bożej. Uroczystości zakończyły się nieszporami o godz. 15.00, a następnie Mszą świętą o godz. 16.00. Podczas uroczystości zebrało się około 30 tys. wiernych, 150 księży i alumnów oraz 60–80 zakonnic⁸.

1966 rok – Koronacja obrazu Matki Bożej Pięknej Miłości w Bydgoszczy

Wydarzenia koronacyjne w Bydgoszczy, ze względu na obecność w nich Prymasa Stefana Wyszyńskiego, nabrały charakteru głównych obchodów Tysiąclecia Chrztu Polski w tym mieście⁹. Koronowany wizerunek, znajdujący się w kościele św. Marcina i św. Mikołaja to jeden z najpiękniejszych obrazów ma-

⁷ Archiwum Parafii w Markowicach, Kronika Parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Markowicach (od 17 października 1957 r.), s. 185–197.

⁸ W. Konopka, W. Rozynkowski, *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia...*, op. cit., s. 137; O. Kazimierz Łabiński wspominał, że podczas uroczystości do Komunii św. przystąpiło 16,5 tys. wiernych. Zob. M. Przybylski, *Markowice...*, op. cit., s. 121.

⁹ Zob.: J. Kutta, E. Borodij, S. Pastuszewski, *W okresie PRL 1945–1989*, [w:] J. Kutta (red.), *Kościół katolicki w Bydgoszczy. Kalendarium*, Zarząd Miasta, Bydgoszcz 1997, s. 336; M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Polski*, t. 3, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2001, s. 122; T. Chinciński, *Obchody milenium Chrztu Polski na terenie Bydgoszczy i województwa bydgoskiego*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, nr 148, z. 3, s. 428; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia...*, op. cit., s. 140–142; W. Konopka, W. Rozynkowski, *Obecność Prymasa...*, op. cit., s. 90–93; W. Rozynkowski, *Związki Prymasa...*, op. cit., s. 549–550.

ryjnych w Polsce, pochodzący z XV wieku¹⁰. Wydarzenia koronacyjne rozpoczęły się 29 maja 1966 r. o godz. 19.00. Koronacja początkowo miała odbyć się na Starym Rynku, jednak z racji tego, że władze komunistyczne nie wyraziły na to zgody, przeniesiono je na plac przykościelny parafii Matki Bożej Nieustającej Pomocy. Obraz przewieziono prywatnym samochodem, gdyż, władze pod groźbą kar zabraniały jego procesyjnego przeniesienia.

Na placu przykościelnym, po powitaniu przez ks. Kazimierza Warde, proboszcza parafii farniej, Prymas Wyszyński z abp krakowskim Karolem Wojtyłą koronowali obraz Matki Bożej. Następnie odbyła się Msza święta celebrowana przez biskupa pomocniczego gnieźnieńskiego Jana Czerniaka, podczas której Prymas wygłosił kazanie milenijne. Nawiązywał w nim do kultu Matki Bożej Pięknej Miłości i czci, jaką jej oddawano na Kujawach i Pomorzu. Mówił wówczas m.in.:

„Ta więc milenijna koronacja ma dla nas, najmilsze dzieci, znaczenie odnowy naszej wierności Trójcy św., której działanie tak wspaniale widzimy w matce Boga i ludzi. Słusznie więc zbliżyła się tutaj młodzież drugiego tysiąclecia i zapytywała, czy my jej wierzymy, czy my jej ufamy? Odpowiem ci droga młodzieży bydgoska – my wam wierzymy, my wam ufamy, my was kochamy, my wam błogosławimy na drugie 1000-lecie.

Uroczystość dzisiejsza należąca do serii milenijnych uroczystości archidiecezji gnieźnieńskiej będzie dla nas wszystkich podniesieniem naszych serc ku Bogu Ojcu, ku Bogu Synowi, ku Bogu Duchowi św., ku Trójcy św.”¹¹

Następnie odnowiono akt oddania ziemi bydgoskiej w macierzystą opiekę Matki Bożej, a po Mszy św. obraz odwieziono samochodem z powrotem do fary¹². Następnego dnia ok. godz. 8.00 Prymas odprawił jeszcze przed obrazem w kościele farnym Mszę świętą i wygłosił kazanie maryjne, nawiązujące do koronacji z poprzedniego dnia¹³.

1967 rok – Koronacja obrazu Matki Bożej Łaskawej w Pieraniu

W dniach 2–3 września 1967 r. w Pieraniu koło Inowrocławia odbyły się uroczystości koronacyjne obrazu Matki Bożej Łaskawej. Obraz ten został na-

¹⁰ Zob.: *Z Dawna Polski Tyś Królową...*, op. cit., s. 396–397; I. Puzowska, *Obraz „Madonna z Różą” z głównego ołtarza kościoła farnego w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska”, t. 11: 1989, s. 293–297; K. Śmigiel, *Z dziejów obrazu i kultu Matki Pięknej Miłości w Kościele kolegialnym (farnym) w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska”, t. 21: 1999, s. 59–60.

¹¹ Zob. całość: Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Bydgoszczy, sygn. 4603, Stenogram kazania wygłoszonego przez kardynała Wyszyńskiego dnia 29 maja 1966 r. o godz. 20.30 w parafii na Ugorach, k. 46–47.

¹² T. Chinciński, *Obchody milenium Chrztu...*, op. cit., s. 428.

¹³ M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa...*, op. cit., t. 3, s. 122.

malowany około 1520 roku i jest kopią wizerunku Matki Bożej z bazyliki Santa Maria Maggiore w Rzymie. Pierwsza znana informacja o obrazie zawarta jest w spisie inwentarza wyposażenia kościelnego z 1712 roku. W „Księdze Łask” z 1721 roku zanotowano, że w pierańskiej świątyni obraz ten znajdował się od 200 lat. Odnotowano w niej także wiele cudów i łask za wstawiennictwem Maryi¹⁴.

Wydarzenia koronacyjne rozpoczęły się 2 września o godz. 18.45. N początku bp Jan Czerniak celebrował Mszę świętą, po której odbyły się adoracje stanowe. Główna uroczystość miała miejsce 3 września o godz. 11.30. Mszę świętą celebrował abp poznański Antoni Baraniak, a kazanie wygłosił bp włocławski Antoni Pawłowski. Aktu koronacji z kolei dokonał Prymas Tysiąclecia, który zabrał głos na końcu uroczystości. Powiedział między innymi:

„Bardzo nam dziś potrzeba, Najmilsze dzieci, takich ośrodków, gdzie skupiałoby się i odnawiało nasze życie religijne. Dlatego tak często odbywają się dzisiaj wędrówki polskich biskupów do sanktuariów maryjnych. Niedawno byliśmy w Leśniowie pod Częstochową, gdzie koronowana była figura Matki Bożej Leśniowskiej. Wkrótce potem byliśmy w Licheńniu koło Konina, gdzie również został ukoronowany obraz Matki Bożej Licheńskiej. Dzisiaj jesteśmy w Pieraniu, za tydzień będziemy w Gietrzwałdzie, na Warmii, aby koronować obraz «Pani Ziemi Warmińskiej»”¹⁵.

Frekwencja podczas głównych uroczystości wynosiła około 5,5 tys. wiernych. Dla władz państwowych była ona niska. Tak ją tłumaczył Stanisław Rogowski, zastępca kierownika Wydziału Administracyjnego Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Bydgoszczy:

„W założeniach organizatorów koronacji obrazu przewidywano zgromadzenie olbrzymiej ilości wiernych z powiatów sąsiedzkich z terenu Kujaw. Jednak odbywające się w tym czasie dożynki powiatowe i gromadzkie, oraz inne imprezy przyczyniły się do znacznie mniejszego udziału wiernych niż to zakładali organizatorzy”¹⁶.

¹⁴ F. Kryszak, *Sanktuaria maryjne w archidiecezji gnieźnieńskiej. Pieranie*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej”, t. 9: 1959, s. 464–472; *Z Dawna Polski Tyś Królową...*, op. cit., s. 437–438; K. Podczaska, *Sanktuarium Maryjne w Pieraniu*, Urząd Gminy, Dąbrowa Biskupia 1998, s. 28–29.

¹⁵ *Królowa Polski o wielu obliczach*, Fundacja „Czas to Miłość” Częstochowa; Instytut Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2014, Częstochowa 2014, s. 179.

¹⁶ Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, KW PZPR w Bydgoszczy, sygn. 4607, Informacja dotyczy uroczystości koronacji obrazu M.B. w Pieraniu pow. Inowrocław w dniu 3 września 1967, k. 118–119; M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa...*, op. cit., t. 3, s. 303.

1967 rok – Koronacja obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu

Prymas wpisał się także w wydarzenie koronacji obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy u toruńskich redemptorystów, które miało miejsce 1 października 1967 r.¹⁷ Toruńska ikona jest jedną z wielu kopii oryginału rzymskiego obrazu, wykonana w Rzymie przez Józefa Burhardta w 1901 roku, a następnie poświęcona przez papieża Leona XIII. Do Torunia, do kaplicy redemptorystów na Bielanych obraz trafił 17 czerwca 1928 r. Od tego momentu w mieście i okolicach zaczął rozwijać się prężnie wokół wizerunku kult maryjny¹⁸.

Starania o koronację toruńskiego wizerunku rozpoczęto na przełomie lat 1966 i 1967 roku. Papież Paweł VI, 16 kwietnia 1967 r. udzielił zgody na koronację. Stosowny dokument przywiózł do Polski abp krakowski Karol Wojtyła¹⁹. Ordynariusz chełmiński bp Kazimierz Kowalski poprosił, aby koronacji dokonał Prymas Polski²⁰. Nie wiadomo było jednak, czy Prymas pojawi się na tym wydarzeniu, gdyż 29 września, rozpoczął się w Rzymie Synod Biskupów, na który zaproszeni zostali również przedstawiciele Episkopatu Polski, w tym Prymas Wyszyński. Problem rozwiązały władze państwowe, które ostatecznie nie wydały zgody Prymasowi na wyjazd do Rzymu, w związku, z czym mógł on brać udział w toruńskiej koronacji.

Do uroczystości koronacyjnych przygotowywały się lokalne władze komunistyczne²¹. Od połowy 1967 roku, skrupulatnie śledziły działalność organiza-

¹⁷ W. Rozynkowski, *Pobyty Prymasa Polski Ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnej diecezji toruńskiej*, „Teologia i Człowiek” 2010, nr 16, s. 193; W. Konopka, *Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 96–110; Idem, *Uroczystości koronacyjne obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu*, [w:] D. Zagórski, K.Ż. Sztylec (red.), *20 lat Diecezji Toruńskiej*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Pelplin 2012, s. 147–170; Idem, *Uroczystości koronacyjne obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, [w:] W. Rozynkowski (red.), *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939–1989*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2014, s. 163–184.

¹⁸ *List pasterski z okazji koronacji obrazu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Toruniu (IX1967)*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 18: 1967, s. 214; *Sanktuaria maryjne Diecezji Toruńskiej*, red. M. Mróz, W. Rozynkowski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003, s. 31–32; W. Rozynkowski, *Z dziejów sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu*, Wydawnictwo Homo Dei, Toruń 2012, passim; W. Konopka, *Łaski za wstawiennictwem Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, [w:] W. Rozynkowski (red.), *Z dziejów redemptorystów...*, op. cit., s. 133–161.

¹⁹ Zob.: M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i posługa...*, op. cit., t. 3, s. 313; *Sanktuaria maryjne Diecezji Toruńskiej...*, op. cit., s. 17–19, 34–35.

²⁰ P. Wilkowski, *Biskup Kazimierz Kowalski promotor kultu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Diecezji Chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie”, t. 16: 1985, s. 355.

²¹ W. Konopka, *Przygotowania władz miejskich i wojewódzkich do pobytów kardynała Stefana Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] J. Kłaczek, W. Rozynkowski (red.), *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012, s. 354–358.

cyjną redemptorystów. Władze miejskie i wojewódzkie opracowały na okazję koronacji specjalny plan imprez kulturalno-oświatowo-sportowych pod nazwą „Pożegnanie Lata”.

Uroczystości koronacyjne w Toruniu rozpoczęły się już w sobotę 30 września²². Wieczorem, w nocy oraz w godzinach porannych odprawiano Eucharystie, poza tym miało miejsce czuwanie. Główne wydarzenia koronacyjne odbyły się w niedzielę 1 października, rozpoczęły się one po godz. 10.00. Na początku miał miejsce ingres Prymasa Polski oraz obecnych biskupów do świątyni. Po adoracji Najświętszego Sakramentu ze świątyni wyruszyła procesja w kierunku wzniesionego przy kościele ołtarza. Po przybyciu duchownych przed ołtarz miało miejsce powitanie, które wygłosił wiceprovincjał redemptorystów o. Stanisław Wójcik, a po nim głos zabrał rektor toruńskich redemptorystów o. Alfons Wittig. Następnie Prymas i biskupi zostali powitani przez delegację dzieci, młodzieży oraz rodzin katolickich. Po ceremonii powitalnej przemówienie wygłosił bp chełmiński Kazimierz Kowalski. Następnie, podczas odśpiewywania wezwań do Matki Bożej Nieustającej Pomocy, Prymas wraz z biskupami wyruszył do kościoła w procesji po obraz. Po przyniesieniu go do ołtarza polowego odczytano bullę papieską, zezwalającą na koronację oraz listy gratulacyjne od generała zakonu redemptorystów o. Wilhelma Gaudreau oraz kardynała Karola Wojtyły. Następnie miało miejsce poświęcenie koron oraz nałożenie ich na obraz przez Prymasa Polski.

Po akcie koronacji nastąpiły przygotowania do Mszy świętej. Przewodniczył jej ordynariusz diecezji chełmińskiej bp Kazimierz Kowalski, a kazanie wygłosił bp tarnowski Jerzy Ablewicz. Następnie odczytano akt ofiarowania Matce Bożej. Po modlitwie wyruszyła procesja z obrazem do nowej kaplicy w kościele. Po poświęceniu kaplicy i ołtarza Prymas Wyszyński umieścił ukoronowany obraz w nowym miejscu.

1972 rok – Koronacja figury Matki Bożej Rywałdzkiej w Rywałdzie Królewskim

Najważniejszym wydarzeniem powojennej historii rywałdzkiego sanktuarium była koronacja figury Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus²³. Figura powstała prawdopodobnie na przełomie XIV i XV wieku i należy do grupy gotyckich tzw. Pięknych Madonn Tronujących. Według tradycji, wyrzeźbił ją niezna-

²² Szczegółowe opisy koronacji zob.: Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Ojcowie Redemptoryści, k. 1-14; Archiwum Redemptorystów w Toruniu, Kronika parafialna 1959–1979; Kronika domowa 1966–1971.

²³ W. Polak, W. Rozyńkowski, *Z dziejów Sanktuarium Matki Bożej Rywałdzkiej*, Bracia Mniejsi Kapucyni, Rywałd Królewski 2009, s. 56 i n.; W. Rozyńkowski, *Koronacja figury Matki Bożej w Rywałdzie Królewskim*, „Nasza Przeszłość”, t. 113: 2010, s. 319–327.

ny z imienia zakonnik krzyżacki z Radzyna Chełmińskiego. Początkowo figura znajdowała się w krzyżackim domu zakonnym w Radzynie Chełmińskim, a następnie została przeniesiona do kościoła w Rywałdzie. Rozwój kultu maryjnego w tym miejscu możemy śledzić szczególnie w okresie międzywojennym. Wtedy to wizerunek maryjny otrzymał miano „Matki Cyganów”²⁴.

Pismo do Stolicy Apostolskiej o zgodę na koronację wystosował o. Gabriel Bartoszewski, ówczesny prowincjał prowincji warszawskiej zakonu. Zgoda na koronację została wydana w Watykanie 30 maja 1971 r., ustalając datę koronacji na 3 września 1972 r. Przygotowując się na to wydarzenie kapucyni przeprowadzili w kilkudziesięciu najbliższych parafiach rekolekcje. W ramach uroczystości koronacyjnych udostępniono do zwiedzania dla pielgrzymów także pokój, w którym w 1953 roku był więziony Prymas. 3 września od godzin porannych odprawiono kilka Mszy świętych. Najważniejszy gość uroczystości, Prymas Polski przybył do Rywałdu przed godz. 11.00. Koronację poprzedziła adoracja Najświętszego Sakramentu. Następnie duchowni przeszli w procesji przed ołtarz koronacyjny wystawiony przed świątynią. Tam powitano wszystkich przybyłych, odczytano bullę koronacyjną oraz poświęcono korony. Samego aktu koronacji dokonali Prymas Wyszyński, bp Bernard Czapliński i o. Paschalis Rywański. Następnie przedstawiciele diecezji, zakonu kapucynów, wiernych z parafii rywałdzkiej odczytali akt oddania się Matce Bożej²⁵.

Po koronacji została odprawiona Msza święta, której przewodniczył abp poznański Antoni Baraniak. Kazanie wygłosił Prymas Wyszyński. Nawiązał w nim do uwięzienia w rywałdzkim klasztorze. Uroczystości koronacyjne zgromadziły łącznie 20 biskupów, prawie 300 kapłanów oraz ok. 20–30 tys. wiernych²⁶.

1976 rok – koronacja figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach

W 1974 roku podjęto kroki w celu uzyskania zgody na koronację figury Matki Bożej Bolesnej z klasztoru karmelitów w Oborach²⁷. Jeszcze w tym roku wyrażono w Rzymie zgodę na koronację. Datę uroczystości koronacyjnych wyznaczono na dzień 18 lipca 1976 r.²⁸

²⁴ M. Korolko, *Matka Boża Rywałdzka. Kult i teksty liturgiczno-modlitewne*, Ojcowie Kapucyni, Warszawa 1986; G. Bartoszewski, *U pocieszycielki strapionych w Rywałdzie. Łaski otrzymane za pośrednictwem Matki Bożej Rywałdzkiej i przyczyną Sługi Bożego Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2013, s. 13–15.

²⁵ Archiwum Parafii w Rywałdzie Królewskim, Koronacja M. B. Rywałdzkiej 3 września 1972 r.

²⁶ Archiwum Diecezjalne w Pelplinie, Kuria Biskupia, Referat Maryjny, Koronacja figury Matki Bożej w Rywałdzie, Program uroczystości koronacyjnych figury Matki Bożej Rywałdzkiej, k. 6.

²⁷ O historii Sanktuarium zob.: M. Krajewski, *Oborzańskie Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej – Pani i Królowej Ziemi Dobrzyńskiej*, WEiW Verbum, Kraków – Obory – Brodnica 2016, passim.

²⁸ *Breve Apostolskie papieża Pawła VI zezwalające na koronację figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 12, s. 461–462; B. Sikorski, *Zarządzenie w sprawie koronacji Piety w Oborach*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 4, s. 145–148.

Otoczony kultem wizerunek maryjny (pieta) pochodzi prawdopodobnie z przełomu XIV i XV wieku. Pierwotnie znajdował się on w klasztorze karmelitów w Bydgoszczy. Już od XVI wieku możemy śledzić rozwijający się wokół wizerunku kult. Na początku XVII wieku pieta została przeniesiona do nowej fundacji karmelickiej w Oborach²⁹.

Tydzień przed koronacją odbyły się misje. Same wydarzenia koronacyjne rozpoczęły się już 17 lipca 1976 r. Od godzin wieczornych celebrowano: nieszpory, Msze święte, Apel Jasnogórski oraz poprowadzono czuwanie. Główne uroczystości koronacyjne rozpoczęły się 18 lipca o godz. 11.00. Z klasztoru wyruszyła uroczysta procesja, której przewodniczył Prymas Polski. Po krótkiej modlitwie w świątyni, procesja wraz z figurą Matki Bożej Bolesnej, wyruszyła w kierunku ołtarza polowego.

Po powitaniu gości, odczytano dokument z 8 października 1974 r., zezwalający na koronacje. Przeor klasztoru w Oborach o. Mateusz Wojnarowski złożył uroczyste ślubowanie wierności Matce Bożej³⁰. Po odmówieniu modlitwy koronacyjnej Prymas Wyszyński, przy współudziale biskupów płockich: Bogdana Sikorskiego oraz Jana Wosińskiego, nałożył na figurę korony papieskie. Ukoronowany wizerunek maryjny umieszczono na tronie. Dziękczynnej mszy św. przewodniczył bp chełmiński Bernard Czapliński, więzień niemieckich obozów koncentracyjnych. Kazanie wygłosił Prymas Wyszyński. W wydarzeniach koronacyjnych wzięło udział około 30 tys. wiernych³¹.

Wnioski

Helena Kupiszewska, omawiając wszystkie koronacje wizerunków Matki Bożej dokonane przez Prymasa Stefana Wyszyńskiego, podzieliła je, odwołując się do kryterium chronologicznego. Zobaczmy, gdzie znalazły się wymienione wyżej koronowane wizerunki z obszaru dzisiejszego województwa kujawsko-pomorskiego:

- koronacje w IX roku Wielkiej Nowenny: Markowice,
- koronacje w roku milenijnym: Bydgoszcz,
- koronacje pomilenijne: Pieranie, Toruń, Rywałd Królewski,

²⁹ T. Chrzanowski, *Pieta rzeźba z klasztoru karmelitów w Oborach w Ziemi Dobrzyńskiej*, „Nasza Przeszłość”, t. 38: 1972, s. 55–83.

³⁰ M.S. Wojnarowski, *Akt przysięgi proboszcza parafii Obory podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 12, s. 466–467.

³¹ *Akt koronacji łaskami wstawionej figury Matki Bożej Bolesnej w kościele parafialnym oo. Karmelitów w Oborach w diecezji płockiej dekanat Dobrzyń nad Drwęcą*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 12, s. 467; M.P. Romaniuk, *Życie, twórczość i postęga Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Polski*, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, t. 4, Warszawa 2002, s. 347; M. Krajewski, *Oborzańskie Sanktuarium...*, op. cit., s. 106–110.

— koronacje roku podwójnego jubileuszu Prymasa Wyszyńskiego (w 1976 r. Prymas obchodził podwójny jubileusz: 75-lecie Urodzin i 30-lecie sakry biskupiej): Obory)³².

W świetle przywołanego zestawienia widać wyraźnie, że omówione w artykule koronacje związane były z ożywieniem kultu maryjnego, wpisanego w przygotowania, przeżywanie oraz owoce milenium.

Zauważmy również, że większość koronacji, aż cztery, dotyczyło miejsc kultu związanych ze środowiskami zakonów i zgromadzeń zakonnych. Oczywiście w procesie starań się o koronacje zawsze natrafiamy na władze diecezjalne. To przecież biskupi miejsca wysyłali prośby o koronacje do Rzymu, a następnie byli głównymi gospodarzami i współkoronatorami wizerunków maryjnych.

Połowa miejsc koronowanych była położona w granicach archidiecezji gnieźnieńskiej, mianowicie: Markowice, Pieranie, Bydgoszcz. Oznacza to, że znajdowały się one na obszarze, na którym posługę pasterską sprawował Prymas. Druga połowa znajdowała się na terenach innych diecezji. O koronacje proszono jednak zawsze Prymasa jako osobę wyjątkową, w tamtym czasie najważniejszą, w Kościele w Polsce.

Na koniec dodajmy, że przywołane koronacje to fragment dziejów Kościoła w Polsce po II wojnie światowej, czyli w czasach komunizmu, widziany z perspektywy diecezji, parafii oraz lokalnych sanktuariów.

Bibliografia

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezjalne w Pelplinie:

- Kuria Biskupia, Referat Maryjny, Koronacja figury Matki Bożej w Rywałdzie, Program uroczystości koronacyjnych figury Matki Bożej Rywałdzkiej, k. 6.
- Ojcowie Redemptoryści, k. 1–14;

Archiwum Państwowe w Bydgoszczy, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Bydgoszczy, sygn. 4603, Stenogram kazania wygłoszonego przez kardynała Wyszyńskiego dnia 29 maja 1966 r. o godz. 20.30 w parafii na Ugorach, k. 46–47; sygn. 4607, Informacja dotyczy uroczystości koronacji obrazu M.B. w Pieraniu pow. Inowrocław w dniu 3 września 1967, k. 118–119.

Archiwum Parafii w Markowicach, Kronika Parafii Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny w Markowicach (od 17 października 1957 r.), s. 181.

Archiwum Parafii w Rywałdzie Królewskim, Koronacja M.B. Rywałdzkiej 3 września 1972 r.

³² H.T. Kupiszewska, *Wizerunki Matki Bożej koronowane przez Prymasa Tysiąclecia*, [w:] *Królowa Polski o wielu obliczach*, Fundacja „Czas to Miłość” Częstochowa; Instytut Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2014, s. 29 i n.

Archiwum Redemptorystów w Toruniu, Kronika parafialna 1959–1979; Kronika domowa 1966–1971.

Opracowania

- Akt koronacji łaskami wstawionej figury Matki Bożej Bolesnej w kościele parafialnym oo. Karmelitów w Oborach w diecezji płockiej dekanat Dobrzyń nad Drwęcą*, „Miesięcznik Pasternski Płocki” 1976, nr 12.
- Bartoszewski G., *U pocieszycielki strapionych w Rywałdzie. Łaski otrzymane za pośrednictwem Matki Bożej Rywałdzkiej i przyczyną Sługi Bożego Stefana Kardynała Wyszyńskiego*, Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”, Warszawa 2013.
- Breve Apostolskie papieża Pawła VI zezwalające na koronację figury Matki Bożej Bolesnej w Oborach*, „Miesięcznik Pasternski Płocki” 1976, nr 12.
- Chinciński T., *Obchody milenium Chrztu Polski na terenie Bydgoszczy i województwa bydgoskiego*, „Ateneum Kapłańskie” 2007, nr 148, z. 3.
- Chranowski T., *Pieta rzeźba z klasztoru karmelitów w Oborach w Ziemi Dobrzyńskiej*, „Nasza Przeszłość”, t. 38: 1972.
- Jubileusz Łaski 1965–2015*, Sanktuarium Matki Bożej Królowej Miłości i Pokoju Pani Kujaw, Markowice 2015.
- Konopka W., *Łaski za wstawiennictwem Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, [w:] W. Rozyrkowski (red.), *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939–1989*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2014.
- Konopka W., *Pobyty prymasa Stefana Wyszyńskiego w Toruniu. Z dziejów Kościoła katolickiego w Polsce po II wojnie światowej*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Konopka W., *Przygotowania władz miejskich i wojewódzkich do pobytów kardynała Stefana Wyszyńskiego w Toruniu*, [w:] J. Kłaczek, W. Rozyrkowski (red.), *Kościół chrześcijański w systemach totalitarnych*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2012.
- Konopka W., *Uroczystości koronacyjne obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu*, [w:] D. Zagórski, K.Ż. Sztylc (red.), *20 lat Diecezji Toruńskiej*, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Pelplin 2012.
- Konopka W., *Uroczystości koronacyjne obrazu Matki Bożej Nieustającej Pomocy*, [w:] W. Rozyrkowski (red.), *Z dziejów redemptorystów w Toruniu w latach 1939–1989*, Wydawnictwo Homo Dei, Kraków 2014.
- Konopka W., Rozyrkowski W., *Na szlaku Prymasa Tysiąclecia. Prymas Stefan Wyszyński na Kujawach i Pomorzu*, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2016.
- Konopka W., Rozyrkowski W., *Obecność Prymasa Stefana Wyszyńskiego na obchodach Milenium Chrztu Polski na Kujawach i Pomorzu*, [w:] *Znaczenie Chrztu Polski w dziejach Ojczyzny*, Garmond Oficyna Wydawnicza, Warszawa – Toruń 2016.
- Konopka W., Rozyrkowski W., *Prymas Stefan Wyszyński w Markowicach*, „Kujawska Madonna” 2016, nr 1(24).
- Korolko M., *Matka Boża Rywałdzka. Kult i teksty liturgiczno-modlitewne*, Ojcowie Kapucyni, Warszawa 1986.
- Krajewski M., *Oborzańskie Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej – Pani i Królowej Ziemi Dobrzyńskiej*, WEiW Verbum, Kraków – Obory – Brodnica 2016.

- Królowa Polski o wielu obliczach*, Fundacja „Czas to Miłość” Częstochowa; Instytut Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2014.
- Kryszak F., *Sanktuaria maryjne w archidiecezji gnieźnieńskiej. Pieranie*, „Wiadomości Archidiecezji Gnieźnieńskiej”, t. 9: 1959.
- Kupiszewska H.T., *Wizerunki Matki Bożej koronowane przez Prymasa Tysiąclecia*, [w:] *Królowa Polski o wielu obliczach*, Fundacja „Czas to Miłość” Częstochowa; Instytut Prymasa Wyszyńskiego, Warszawa 2014.
- Kutta J., Borodij E., Pastuszewski S., *W okresie PRL 1945–1989*, [w:] J. Kutta (red.), *Kościół katolicki w Bydgoszczy. Kalendarium*, Zarząd Miasta, Bydgoszcz 1997.
- List pasterski z okazji koronacji obrazu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Toruniu (IX1967)*, „Orędownik Diecezji Chełmińskiej”, t. 18: 1967.
- Podczaska K., *Sanktuarium Maryjne w Pieraniu*, Urząd Gminy, Dąbrowa Biskupia 1998.
- Polak W., Rozynkowski W., *Z dziejów Sanktuarium Matki Bożej Rywałdzkiej*, Bracia Mniejsi Kapucyni, Rywałd Królewski 2009.
- Przybylski M., *Markowice. Z dziejów sanktuarium i wsi*, Parafia pw. Nawiedzenia NMP, Markowice 2008.
- Puzowska I., *Obraz „Madonna z Różą” z głównego ołtarza kościoła farnego w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska”, t. 11: 1989.
- Romaniuk M.P., *Życie, twórczość i posługa Stefana Kardynała Wyszyńskiego Prymasa Polski*, t. 2, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 1996; t. 3, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2001; t. 4, Wydawnictwo Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2002.
- Rozynkowski W., *Koronacja figury Matki Bożej w Rywałdzie Królewskim*, „Nasza Przyszłość”, t. 113: 2010.
- Rozynkowski W., *Pobyty Prymasa Polski Ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego w granicach obecnej diecezji toruńskiej*, „Teologia i Człowiek” 2010, nr 16.
- Rozynkowski W., *Z dziejów sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Toruniu*, Wydawnictwo Homo Dei, Toruń 2012.
- Rozynkowski W., *Związki Prymasa Stefana Wyszyńskiego z obszarem województwa kujawsko-pomorskiego*, [w:] A. Radziwiński (red.), *Dzieje regionu kujawsko-pomorskiego*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa „Dom Organizatora”, Toruń 2017.
- Sanktuaria maryjne Diecezji Toruńskiej*, red. M. Mróz, W. Rozynkowski, Toruńskie Wydawnictwo Diecezjalne, Toruń 2003.
- Sikorski B., *Zarządzenie w sprawie koronacji Piety w Oborach*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 4.
- Śmigiel K., *Z dziejów obrazu i kultu Matki Piękną Miłości w Kościele kolegiatnym (farnym) w Bydgoszczy*, „Kronika Bydgoska”, t. 21: 1999.
- Wilkowski P., *Biskup Kazimierz Kowalski promotor kultu Matki Boskiej Nieustającej Pomocy w Diecezji Chełmińskiej*, „Studia Pelplińskie”, t. 16: 1985.
- Wojnarowski M.S., *Akt przysięgi proboszcza parafii Obory podczas uroczystości koronacji 18 VII 1976*, „Miesięcznik Pasterski Płocki” 1976, nr 12.
- Z Dawna Polski Tyś Królową. Przewodnik po sanktuariach maryjnych. Koronowane wizerunki Matki Bożej 1717–1983*, red. P. Anzulewicz, Siostry Niepokalanki, Szymanów 1983.

Summary

Crowning the images of the Blessed Virgin Mary performed by Primate Stefan Wyszyński within the borders of the Cuyavian- -Pomeranian Voivodship

Primate of Poland, Stefan Wyszyński (1901–1981) performed 41 ceremonies of crowning and 6 of recrowning the images of the Blessed Virgin Mary throughout whole Poland. This was one of most important sides of his service, as well as of his spirituality and heritage left by the Primate to next generations.

The article describes crowning ceremonies of Mary's images led by Primate Stefan Wyszyński in these parts of Cuyavia, Pomerania and Masovia which belong today to Cuyavian-Pomeranian Voivodeship. It includes coronations held in the following sites: Markowice (1965), Bydgoszcz (1966), Pieranie (1967), Toruń (1967), Rywałd Królewski (1972) and Obory (1976).

Keywords: Primate Stefan Wyszyński, Crowning Blessed Vrgin Mary images, Cuyavian-Pomeranian Voivodeship